

Z wuměłskich wothłosow serbskeje přazy.

Josef Páta — Praga.

Delnjołužiski filolog B o g. Š w j e l a je w zahrjebkim Sveslavenskim Zborniku 1930 přazu pola delnjołužiskich Serbow wopisał w nastawku: Pšěza hu dolnołužyskich Serbow.

Šwjela swój folkloristiski nastawk skónči ze slowami delnjo-serbskeho pěsnjerja F r y c o R o c h i wo serbskej přazy (Łužica 1887, str. 30):

To kólasko w ruce, na kuželi bant,
na główe ten hujšpurny pisany šant,
tak serbojske žowća wše na pšězu du
a wjasole wšykne tam gromaže su — atd.

Tak je přěnikróć Šwjela pokazal na wumělske wothłosy serbskeje přazy w serbskej literaturje. Hewak njeje hač dotal nihtó na to kedžbowal.

Prěni nadrobny wopis serbskeje přazy je nam J a n A r n o š Smoleř we swojich Pěsničkach II. 1843 podal. Najnowiše wopgsy mamy wot B. Šwjela w Łužicy 1928, 81—83 (s něšto dodawkami we Sveslav. zborniku 1930) a wot Meto Foby: Mósćanska pšěza, Łužica 1928, 86, wědomostne pojednanje na podložku cyleje znateje literatury čitař namaka we Schneewisowej knizy Feste und Festbräuche der Lausitzer Wenden, 1931, str. 228 a n.

Josef Páta.

Nochcu so tu nadrobnje zaběrać z wumělskimi wothłosami serbskeje přazy, chcu jenož na někotre přikłady pokazać.

Hornjołužiski budzićeŕski pěsnjeŕ Handrij Zejleŕ je we swojich pěsnjach wětšinu serbskeho ludoweho žiwjenja wukhował. Tež wědomostny džělaćeŕ namaka w jeho hrónčkach wjele dobrego a spuščomneho materiala k spóznaću serbskeje ludoweje materielneje, duchowneje a towaŕšneje kultury.

Tuž namakamy tež w Zejlerjowych pěsnjach wothłosy serbskeje. Pŕazy, Dokelž pak Zejleŕ swoje hrónčka na někajku znatu ludowu melodiju pisaše, bórzy je so jeho baseň mjez lud dostała a tu razšěrila kaž druha narodna pěseň. Zda so mi, zo Zejlerjowe pŕazne hrónčka starše pŕazowe pěsnje wučiščachu docyla! Po darmo so džensa prašamy po starych serbskich pŕaznych spěwach, wšitcy znaja jenož Zejlerjowe hrónčka z pěsnjow:

Pŕadla je Marja kudžalku a Šwórčo, bórčo,
šćebotajo rěča naše koleska...

»Pŕadla je Marja kudžalku« ma šěsć hrónčkow. Namakamy ju we wšěch serbskich spěwnikach, wosebje we 4. wudaću Fiedlerjoweho Towaŕšneho spěwnika za serbski lud (Budyšin 1927, čis. 144). Tam namakamy tež druhu wobljublenu pěseň Šwórčo, bórčo, šćebotajo... čis. 121. Pěseň ma tu 5 hrónčkow a započina so takle:

Šwórčo, bórčo, šćebotajo
rěča naše koleska...
Khmana pŕaza dyrbi hrajo
hić wot ruki holiča.

Spěšna ruka khwalbu dawa,
njech je wulka abo mała,
a tak tež pŕez kolesko
rosće domej bohatstwo.

Samsne čisło hrónčkow kaž »Swjateje Marije reje«, tak »Na pŕazy« namakamy w najnowišim wudaću serbskeho spěwnika za šulu Naše spěwy II. Budyšin 1931 wot B. Krawca a M. Nawki, str. 73 a 60. Delnjoserbski pŕeložk Swj. Marije reje wočišća H. Jordan we swojim spěwniku Nowe a stare serbske arije za dwa głosa (Budyšin 1900), str. 25: Pšědla jo Marija kuželku. Melodije wobeju pěsnjow su zapisane na serbskich gramofonowych tačelach w Prazy 1929, kotrež je za Čěsku akademiju wědomosćow sćiniła parižska firma Pathé pod wjedže-

njom znateho pražskeho fonetika prof. Joz. Chlumskeho a při serbskich tačelach za mojeho wědomostneho dohlada. Tačele serbske (hromadže 13) su w archiwje Čěskeje akademije, kaž tež Towarstwa přečelow Serbow w Praze, kotrež je při přewjedženju zapisow a wobstaranju wosobow a srědkow sobuskutkowało. Pěseň »Swjateje Marijna reja« je zapisana na čis. 1859, pěseň »Na přazy« na čis. 1860.

Pěseň »Swjateje Marijna reja« so spěwa do džensa ze wšěmi hrónčkami (6), ale pěseň Šwórčo, bórčo, šcebotajo... jenož z 5 hrónčkami. A tuta pěseň je přenjtntje měla 15 hrónčkow!

Namakamy ju w Zhromadženych spisach Handrija Zejlerja (zrjadował a wudał dr. A. M u k a) we III. zwjazku 1888, str. 313 do 317. A přečitamy — li tuto pěseň, kotraž je přenikróc wušla w Jórdanowej Jutrničcy 1842, 2, hnydom widźimy, zo je tu zhrónčkowana cyła serbska přaza ze wšim, štož k přazy sluša: dobre přihotowanje cyleje přazneje wuprawy, koło w porjadku — »rjenje sprawowane, z tukom pěknje namazane: wjerći so kaž myślička a po hercu holička...« Dobra přaza dawa tež dobre dźerženje a rjanosć platej:

Wzmiće sej duž ródnje trjene
džěło mjehke, włoknite,
z pazđerjow budź wurjedzene,
žwaki różno skobajće...

Tak pěsnjeř dawa dobre rady serbskim holcam a tohodla tež swoju baseň nadpisa: S p ě w z a p ř e d l i č e. Jeho pěseň je čisty folklor. Widźimy, kak je so Zejleř ze serbskeje přazu derje zeznal! A kak je wažnosć serbskeje přazy zdoraznil:

Z kolebki pak hač do rowa
kóždy so do platu khowa:
tuž tež jara zdobne je,
zo tu naša přaza kće!

Bohužel přaza je w serbskej Hornjej Łužicy hižo dawno wotkčěla! Ale wobě pěśničcy Zejlerjowej stej hač dotal žiweje! Mjenje je znata třeća Zejleřowa přazna pěseň: P ř a z a (Nawij sej kudžalku, holička atd), we Fiedlerjowym spěwniku wočišćana pod čis. 122.

Přaza je však hišće džensa žiwa w zasonjenej serbskej holi. Rjenje je nam ju serbski moleř M ě r ć i n N o w a k we swojim cyklu »Serbska domizna« wumolował. Wumolował je tež wobrazk k rjanej Zejlerjowej legendze »Swjateje Marijna reja« w najnowišim albumje: Z lužických národních písní (ed. V l. Z m e š k a l, Praha 1937, 11).

A žiwa je hišće džensa serbska přaza w Delnjej Łužicy. Pěseň Rochowu citowachmy horjeka. Tež najwjetši delnjoserbski basnik M a t o K ó s y k je něšto pěsnjow serbskej přazy wěnował. Namakamy je w Zgromaženych spisach Mata Kósyka III. 1 (ed. B. Š w j e l a, Budyšin 1929) str. 28 a n. Staj to dwaj wariantaj pěsnje P š i p š ě z y (Wjasola tež samotna ja pšědu — Gaž ja wjacor sama pilně pšědu . . .), w kotrejž Kósyk kaž Zejler folkloristicy serbsku pšězu wopisuje. Bóle wumělsy a poeticy su napisane dalše pěsnje: T š i p š ě l n i c e, N i m a p š ě l n i c a, N j e z w ě r n a p š ě l n i c a.

Njetrjebam dokładować, zo je tež najwjetši hornjoserbski pěsnjer J a k u b B a r t - Č i š i n s k i we swojich pěsnjach serbsku přazu zwěčnił. Je to wosebje rjana idylka P ř a z a w knizy Serbske wobrazki (Budyšin 1908, str. 68). Bě napisana, hdyž hišće tež w Hornjej Łužicy přaza kčěješe:

Khwalće wonka, nutřka sedźće!

Wječor po Was přijědu.

Słowa tkajće, kudžel předźće! —

Pěkne wašnja w Serbach su!

Džensa su te pěkne wašnja snadź hižo jenož w čichich a scěmnělych Błotach. Jenož tam móžeše H e n d r y c h N o w y - B ó r k o j s k i napisać swój wobraz z Bórkow »Serbska p š ě z a« (Budyšin 1928, w Mukowej Přenjeje serb. dziwadłowej zběrce: Dolojenoserbske žiwadłowne gry, licba 3).

Rjenje je serbsku přazu J a n D o b r u c k i we swojim powědańcku H a n d r i j, s e r b s k i k h ě b j e t a ř, 1908, wopisał. Sym jeho rjadki wo serbskej přazy we swojej Serbskej čitancy (Praha 1920, čis. 19) wočišćał.

Móžu hišće přispomnić, zo je pódla moleřa Nowaka tež serbski komponista B j a r n a t K r a w c do swojich spěwnikow a harmonizacijow serbsku přazu zarjadował. Wosebje dyrbbju

pokazać na jeho rjane zkomponowanje pěsnički Šwó r č o, bó r č o, š é b o t a j o za měšany khor we spēwniku Wulka lubosć (Budyšin 1928).

Poetiscy najlubozniši wobrazk serbskeje přazy je tola Či š i n s k i we swojim madrigalu »P ř a z a« (Formy, 1888, 100) podał:

Na zemju sněh dyrkotacu pada;

wětr hroznje z nim hraje,

róže na wokna saje.

Rjenje won so hlada.

Woheń we khachlach praskoce,

khofej w horncu so plepoce.

Holiča přadu.

Bajki za khachlemi wowka jim baje —

hóley spēwaju pod woknami serenadu —

do jstwy hospoza jim kaza.

Na reju hólc swoju holiču čaza.

W reji na ličkach róžow zakčěwa pycha.

Wětr pak hałuzy wonka na wokna dycha...

Njezbožowny serbski lud, kotryž džensa snadź hižo swoje pěsnje spēwać njesmě...! Snadź je hižo tež na serbskej přazy w Błotach spēw womjelknył, posledni wuček serbskeho zhromadneho spēwanja, kaž je w džensnišich hrozných swětowych poměrach tež w ludowych šulach a towařstwach po cylej serbskej a słowjanskej Łužicy womjelknył...

R é s u m é .

About the echos of the Lusatian Serbian people's custom of spinning in art.

The author settles, that B. Šwjela was the first one, who in the year 1930, reminded of the echos, that the Lusatian Serbian custom of spinning had in art. The first one, who describet this custom in every detail was Jan Arnošt Smoler (1843). A scientific treaty considering any accessible source can be find in the book by Schneeweis: »Feste und Festbräuche der Lausitzer Wenden« (»Feasts and feast-rites of the Lusatian Wends«), 1931, p. 228 follwing.

Then the author cites some songs by Handrij Zejler, Mato Kósyk and Jakub Bart-Ćišinski, further the pictures by Měrthin Nowak, the theatrical picture by Hendrych Nowy-Bórkojski, the tale by Jan Dobrucki and the compositions by Bjarnat Krawc.

The people's custom of spinning among the Lusatian Serbians is not living any more to-day. Only in Blote (Spreewald) we can find it now and then. However, the whole population sang the songs of spinning till recently, when the Lusatian Serbian people's songs were expelled from schools and societies and prohibited by the authorities...

